

OBNOVA

ČASOPIS ZA KULTURU, DRUŠTVO I POLITIKU

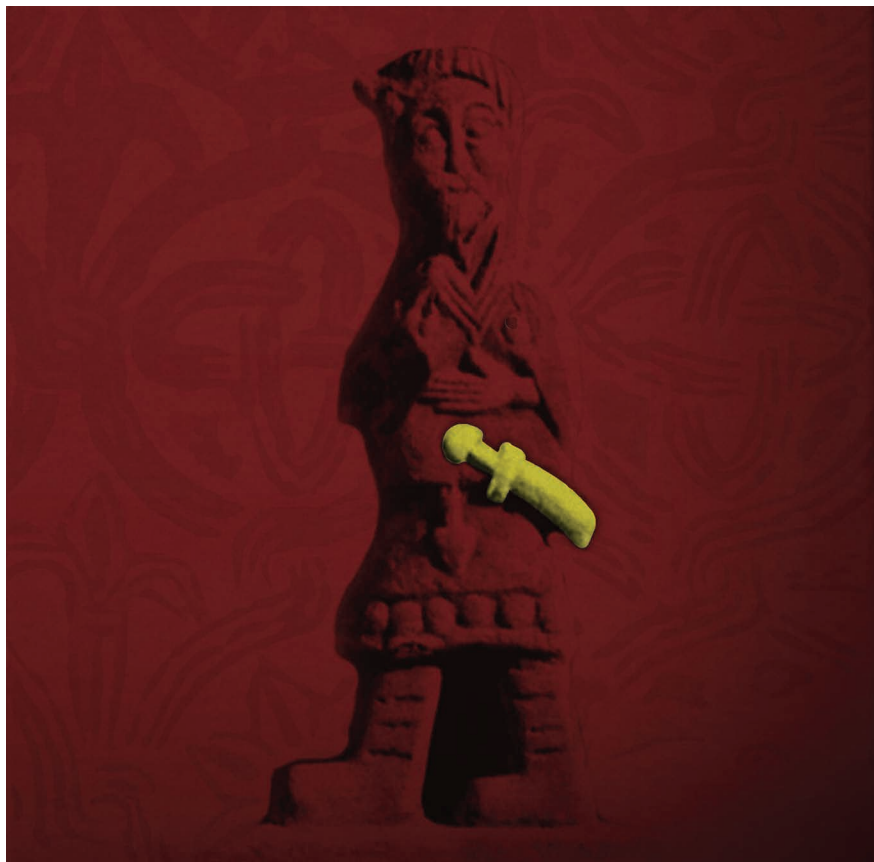
BROJ 11
TEMA BROJA:
RAT

ZAGREB, KOLOVOZ 2019.

SLIKA NASLOVNICE

Ante Brešić pl. Mikulić, doctorandus hist. art., mag. art.

Baština rata, ulje na platnu, 40 x 40 cm

OBNOVA

Časopis za kulturu, društvo i politiku

NAKLADNIK

Udruga „Obnova“
Ogranak Matice hrvatske u Velikoj Gorici

ZA NAKLADNIKA

Marko Paradžik

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Marko Paradžik

VODITELJ UREDNIŠTVA

Marin Sabolović

UREDNIŠTVO

Goran Dejanović

Davor Dijanović

Edin Muftić

UREDNIK RUBRIKE „UMJETNOST“

Ante Brešić Mikulić

TAJNIK UREDNIŠTVA

Nikolina Rodić

ZNANSTVENI ODBOR

dr. sc. Krunoslav Brčić-Kostić, Institut Ruđer Bošković

doc. dr. sc. Tado Jurić, Hrvatsko katoličko sveučilište

prof. dr. sc. Stipe Kutleša, Institut za filozofiju

doc. dr. sc. Petar Tomev Mitrikeski, Fakultet filozofije i religijskih znanosti

RECENZENTI

doc. dr. sc. Krešimir Bušić

prof. emeritus Tihomir Hunjak

doc. dr. sc. Danijela Lucić

LEKTURA

Tihana Pšenko Miloš

GRAFIČKI DIZAJN, PRIJELOM I PRIPREMA ZA TISAK

Zvonimir Džoić

FOTOGRAFIJE UZ ČLANKE VEZANE UZ TEMU BROJA

Delimir Hrestak

(fotografije Stalnog postava Domovinskog rata Bjelovar)

Privatna arhiva Mile Ćuka i Josipa Lucića

TISAK

Tiskara Zebra

ISSN

1849-0697

MREŽNE STRANICE

www.obnova.com.hr

E-POŠTA

casopis.obnova@gmail.com

Autori

Dominik Andreić dominik.andreic@gmail.com
Ante Brešić Mikulić, mag. art., (doktorand) ante.b.m@hotmail.com
Davor Dijanović davor.dijanovic@gmail.com
Tomo Hunjak, BSc..... hunjaktomo@gmail.com
Borna Kuri, student informatike borna.kuri@gmail.com
Nera Meštrović, mag. arch., mag. ling. nera.mestrovic@gmail.com
Edin Muftić, mag. hist..... eddin.muftic@gmail.com
Marko Paradžik, mag. iur. (doktorand)..... theodorospara@gmail.com
Marko Rajić, bacc. hist..... marko1raic@gmail.com
Marin Sabolović, mag. geog. (doktorand) marinsabolovic@net.hr
Ivan Trogrlić, student povijesti..... trogrlic.ivan@gmail.com
Mario Tomas, mag.hist. mariotms1@gmail.com
Antonio Karlović karlovic2202@gmail.com
Marko Mustić, student sociologije marko.mustic@gmail.com
Josip Vdović, mag. hist..... josip.vdovic@hotmail.com
Tomislav Smoljan, mag. theol..... tsmoljan@hotmail.com
Zrinka Bušić zrinkabusic@gmail.com
Antun Lešić mag. educ. philol. croat. et. hist. antun.lesic@gmail.com
Mate Vodarević
Veronika Paradžik veronika.paradzik@gmail.com

SADRŽAJ

Riječ uredništva 8

RADOVI VEZANI UZ TEMU BROJA

Metafizika rata u misli Juliusa Evole..... 14

MARIO TOMAS

Razgovor s umirovljenim generalom Josipom Lucićem..... 24

MARKO PARADŽIK

„Temelji visoke ratne umjetnosti“ 39

IVAN TROGRLIĆ

Razgovor s generalom Milom Ćukom..... 50

MARIN SABOLOVIĆ

Prikaz knjige Davora Marijana „Domovinski rat“..... 58

DOMINIK ANDREIĆ

Problematika muzeologije i muzeografije Domovinskoga
rata s posebnim osvrtom na privatne zbirke 73

MARIN SABOLOVIĆ

Rat u Mutanabbijevoj poeziji..... 87

EDIN MUFTIĆ

Ratna biografija krvavog baruna:
Roman von Ungern-Sternberg..... 99

BORNA KURI

Zemljopisno-strateške osobine
fortifikacijskoga sustava Vallo Alpino
na hrvatskom primjeru – kompleks Zvoneća..... 110

NERA MEŠTROVIĆ

Komparativna analiza teorije partizanskoga ratovanja
Franje Tuđmana i Carla Schmitta 119

MARKO PARADŽIK

Razgovor s dr. sc. Mirkom Bilandžićem 131

TOMO HUNJAK

Novi hladni rat Sjedinjenih Američkih Država
i Ruske Federacije 141

DAVOR DIJANOVIĆ

RAZNO

Prikaz knjige Feliksa Konecznyja – „Raznolikost
civilizacija“ 177

MARKO RAIČ

Prikaz knjige Kazimira Katalinića „Od poraza do pobjede:
Povijest hrvatske političke emigracije
1945. – 1990.“ 184

MARKO PARADŽIK

UMJETNOST

Dekonstrukcija Kronosa 190

ANTE BREŠIĆ PL. MIKULIĆ (COMES)

KNJIŽEVNOST

Slutnja 196

KAPISTRAN

Vojnik	197
MATE VODAREVIĆ	
Nevjernici.....	202
MARKO MUSTIĆ	
Noćna stvorenja	203
MARKO MUSTIĆ	
Rat.....	204
JOSIP VDOVIĆ	
Otpor	206
TOMISLAV SMOLJAN	
Terorist.....	206
TOMISLAV SMOLJAN	
Praznodušje.....	207
ANTUN LEŠIĆ	
Dečki	207
ANTUN LEŠIĆ	
Z i J.	208
ZRINKA BUŠIĆ	
Zvonku:	209
ZRINKA BUŠIĆ	
„Teta Veronika“	210
VERONIKA PARADŽIK	
Mrak.....	211
ANTONIO KARLOVIĆ	

RIJEČ UREDNIŠTVA

Poštovani čitatelji,

poznavajući istraživanje rata na ovim prostorima, multidisciplinarnost i interdisciplinarni pristup objedinjeni u jednoj publikaciji vrlo je rijetka pojava. No svjetska praksa, koju bi usputno valjalo preslikati na budućnost istraživanja rata u Hrvatskoj, pokazala je kako se rat može proučavati prožimajući različita znanstvena polja od filozofije, književnosti i povijesti umjetnosti preko psihologije, sociologije do povijesti i geografije. Upravo takav pristup može doprinijeti onome čemu mnogi od nas teže, a to je revitalizacija hrvatske nacionalne biti i zajedništva, koji su svoj vrhunac doživjeli u obrambenom Domovinskom ratu, okupljenih oko ideje o samostalnoj i neovisnoj državi pod cijenu vlastitog zdravlja i života, gdje je ljudski život bio tek žrtva za nadzemaljsko, vješto opisano u sintagmi za „oltar Domovine“, a to je Hrvatska.

U današnjem svijetu žednom pacifista govoriti o Hrvatima kao ratničkoj naciji možebitno nije poželjno, ali meritorno bismo učinili povijesnu nepravdu i bilo bi više nego neobično govoriti o kontekstu rata, a pritom ne spomenuti hrvatsko srednjovjekovno kraljevstvo i dinastijske sukobe, ratna umijeća srednjovjekovne ratne mornarice, njezinih okretnih brodova i neretvanskih gusara, konjanike i pješake, uskoke, haramije, graničare i husare, pukovnije husara u francuskoj vojsci Napoleona I. Bonapartea, bokeljske mornare, serežane i domobrane i velike vojskovođe Pavla I. Šubića, Petra Kružića, Bernardina Frankopana, Petra Berislavića, Hrvoja Vukčića Hrvatinića, Nikolu barona Jurišića, Nikolu Šubića Zrinskoga, Marka Mesića, Luku Ibrišimovića, Adama Franju Burića, Josipa Jelačića, Svetozara Borojevića od Bojne. Ratnu svakodnevicu, ili njezino priželjkivanje, ako se to tako strogo može nazvati, redovito su pratila književna djela od Gundulićeva „Osmana“, Marulićevih „Molitve suprotive Turkom“ i „Judite“, opere „Nikola Šubić Zrinski“ Ivana pl. Zajca proslavljene po Markovićевой domoljubnoj pjesmi „U boj, u boj“ te suvremena Krležina antiratna djela, ali s vrlo konciznim opisima ratnih nedaća „Hrvatski bog Mars“, odnosno novela „Tri domobrana“, „Baraka Pet Be“ i „Bitka kod Bistrice Lesne“. Hrvatske su vojnike redovito pratile budnice poput Mihanovićeve „Horvatske domovine“, Livadićeve „Još

Hrvatska ni propala“, do domobranskih narodnih pjesama Drugoga svjetskoga rata „Ja sam junak iz doline“, „Podravino moja mila“ itd.

Kapaciteti promišljanja mladih suradnika Časopisa u ovom su broju izašli izvan hrvatskih granica proučavajući brojna djela različitih znanstvenih grana, interpretirajući talijanske mislioce, arapske pjesnike, austrijske nadvojvode, ali naravno, nezaobilazno, ne zaboravivši obrambeni Domovinski rat koji je prikazan različitim pristupima, s naglaskom na njegovim sudionicima u razgovorima. Vrlo zanimljiv i jedinstven pristup analize književnoga opusa arapskoga pjesnika Mutanabbija prikazao je Edin Muftić. Književnost u ratu stoga nije rijetka pojava, sasvim suprotno, ona redovito prati slavne junake i bitke, svu tragediju i ponos rata, možda najbolje opisana u pokliču, koji je prilog radu, o „prkosnom životu i časnoj smrti“. Filozofski pristup ratu opisan je u analizi opusa talijanskoga filozofa Juliusa Evole, njegovim razmatranjima o vjerskim pohodima antičkoga Rima, križarskih ratova i džihadu, ali i suvremenoj formi rata, koju je u radu proveo Mario Tomas, sad već tradicionalno proučavajući Evolin lik i djelo. Ivan Trogrlić opisuje i interpretira priručnik austrijske carske vojske „Temelji visoke ratne umjetnosti“ nadvojvode Karla Habsburškog koji opisuje taktiku i logistiku potrebnu za uspješno vođenje rata, ali i analizu stanja u oružanim snagama Austrijskoga Carstva, pregled fortifikacijskih sustava i bitaka, naglašavajući potrebu za reformom vojske. Nastavno na vojskovođe Borna Kuri u biografiji krvavog baruna Romana Feodorovicha von Ungen-Stenberga daje kronološki pregled života konzervativnoga ratnoga heroja Prvoga svjetskoga rata rođenoga u Njemačkoj, vojnoga službenika Ruske vojske i pobornika mongolsko-kineskoga carstva. Tema velikoga rata obrađena je i u radu arheologinje Nere Meštrović koja opisuje fortifikacijski sustav Vallo Alpino građen na granici Italije s Francuskom, Švicarskom, Austrijom i Jugoslavijom, posebno se osvrćući na obilježje fortifikacijskoga sustava Zvonec.

Marko Paradžik je u radu „Komparativna analiza teorije partizanskoga ratovanja Franje Tuđmana i Carla Schmitta“ obradio temu partizanskoga ratovanja i time spojio strani i domaći pogled na jedan specifičan oblik ratovanja.

Obrambeni Domovinski rat obrađen je u razgovoru s umirovljenim general-pukovnikom Milom Čukom, osobnim čuvarom prvoga hrvatskoga predsjednika Franje Tuđmana koji kasnije postaje njegov pobočnik, a potom i zapovjednik Prvoga hrvatskoga gardijskoga zбора,

postrojbe zadužene za zaštitu predsjednika Republike Hrvatske. U razgovoru su otkriveni brojni nepoznati, a vrlo zanimljivi detalji i anegdote, opisan je sam predsjednik, što je dalo drukčije svjetlo na danas ponovno aktualan lik Franje Tuđmana. Marko Paradžik razgovarao je s umirovljenim generalom zbora Josipom Lucićem, dotaknuvši se uloge vrhovnoga zapovjednika u obrambenom Domovinskom ratu, pristupanju obrani Republike Hrvatske od prvih sukoba na Plitvicama do vojno-redarstvenih operacija s kojima je oslobođen okupirani teritorij Republike Hrvatske. Razgovor otkriva i poslijeratni angažman u Hrvatskom generalskom zboru, u braniteljskim udrugama i ulogu generala Lucića u sportu. Prikaz knjige Davora Marijana „Domovinski rat“ donosi Dominik Andreić. U ocjeni djela autor prikaza navodi kako su, s vojno-povijesnoga stajališta, vrlo koncizno istaknute bitke i bojišta u kojima su sudjelovale hrvatske oružane formacije te ocjenjuje kako je to djelo neizbježna literatura za sve istraživače, nastavnike i studente. Muzeologija i muzeografije artefakata proizašlih iz Domovinskog rata opisani su u radu koji obrađuje problematiku oskudnoga broja muzejskih postava i naglašava nužnost osnivanja jedinstvenoga vojnoga muzeja, čija se realizacija čeka desetljećima, uzdajući se u svjetsku praksu osnivanja vrlo atraktivnih i povijesno vrijednih muzejskih koncepta.

Suvremene geopolitičke teme pod nazivom „Novi hladni rat“ obradio je Davor Dijanović s aktualnom problematikom američko-ruskih odnosa i novom vrstom ratovanja fokusiranom na diplomaciju, medijske propagande, energiju, ali i dalje tradicionalno i na vojsku. Tomo Hunjak razgovarao je s dr. sc. Mirkom Bilandžićem o aktualnim temama međunarodne i nacionalne sigurnosti, terorizmu, krizama, uključujući i aktualnu migrantsku krizu, ali i nacionalno jedinstvo koje smo ponovno, nakon ratnih godina, pokazali nakon uspjeha hrvatske nogometne reprezentacije.

Radovi nevezani uz temu broja odnose se na prikaze pravnik Marka Paradžika i povjesničara Marka Raića. Paradžik je u prikazu knjige Kazimira Katalinića „Od poraza do pobjede: Povijest hrvatske političke emigracije 1945. – 1990.“ apostrofirao povijesni značaj hrvatske emigracije i borbe za ideju hrvatske države geografski vrlo daleko s naglaskom na južnoameričke receptivne države u kojima hrvatski emigranti i danas, nakon više desetljeća, i dalje djeluju. Marko Raić napisao je prikaz knjige „Raznolikost civilizacija“ poljskoga

autora Felixa Konecznya, usporedivog s velikim Oswaldom Spenglerom u vidu filozofije povijesti.

Cjelina o umjetnosti obuhvaća pregled likovnoga ciklusa magistra umjetnosti Ante Brešića Mikulića „Dekonstrukcija Kronosa“, njegov tehnički opis, koncept temeljen na Kronu – grčkom božanskom utjelovljenju vremena – povezujući povijesnu kroniku filozofske misli s ikonologijom lika. Autor na koncu opisuje djela nazvana „Aristokracija“, „Timokracija“, „Oligarhija“, „Demokracija“ i „Tiranija“. Broj zatvara književnost, od proze pisane pod pseudonimom sukladno proglasu iz osmoga broja časopisa imamo djelo „Slutnja“, autora koji se nazvao „Kapistran“ po svecu koju se borio s Turcima te je pokopan u Hrvatskoj, i tematski prikladan tekst „Vojnik“ autora Mate Vodarevića. Poeziju u ovom broju piše nekoliko starih autora kao što su Antonio Karlović („Mrak“), Marko Mustić („Nevjernici“, „Noćna stvorenja“), Josip Vdović („Rat“) i nekoliko novih autora: Tomislav Smoljan („Otpor“, „Terorist“), Antun Lešić („Praznodušje“, „Dečki“) i naposljetku Zrinka Bušić, nećakinja Zvonka Bušića, s dvije intimne pjesme („Z. i J.“, „Zvonku“). Uz navedene pjesme tu je i pjesma Veronike Paradžik, kćeri Ante Paradžika, pod naslovom „Tetka Veronika“, posvećena ženi koja je proljećarima nosila hranu u zatvor nakon što su došli pod udar komunističkoga režima.

S obzirom na to da je dosta gore navedenih radova iz književnosti tematski vezano uz ovaj broj časopisa, valja se vratiti na početak i konstatirati kako bi započeti bilo koje djelo o ratu, a ne citirati Konfucijeva suvremenika, vojskovođu i mislilaca rata Sun Tzua, bilo kao otići u Rim, a ne vidjeti Petra (*videre Petrum*). Jednako tako bilo bi vrlo neodgovorno analizirati i interpretirati kulturu, društvo i politiku u Hrvatskoj, a da se pritom ne obradi rat kao sociološki fenomen, ovoga puta s posebnim naglaskom na obrambeni Domovinski rat jer, kako piše Sun Tzu u 6. stoljeću prije Krista:

...rat je od životne važnosti za državu; to je područje u kojem se rješava biti ili ne biti; to je staza koja vodi u sigurnost ili propast. (Ili »jer je (bojno polje) mjesto gdje se rješava pitanje života i smrti (a rat) put da se ostane živ ili propadne«.) Stoga je nužno dobro ga proučiti...

Marin Sabolović,
voditelj Uredništva časopisa „Obnova“

*»Rat je, bratjo, rat junaci,
Pušku hvataj, sablju paši,
Sedlaj konjče, hajd pješaci,
Slava budi, gdi su naši!«
Buči bura, magla projde, —
Puca zora, tmina bježi, —
Tuga mine, radost dojde, —
Zdravo slobost, — dušman leži!
Veseli se, tužna mati,
Padoše ti verli sini,
Ko junaci, ko Horvati,
Ljaše kervcu domovini!*

Ulomak iz pjesme Antuna Mihanovića „Horvatska domovina“

TEMA BROJA

RATNA BIOGRAFIJA KRVAVOG BARUNA: ROMAN VON UNGERN-STERMBERG

Autor: Borna Kuri¹

Sažetak: Članak daje kratki kronološki pregled života baruna Romana von Ungern-Sternberga (1. 10. 1886. – 15. 9. 1921.). U članku se posebna pozornost daje njegovom ratnom djelovanju i osobnim motivima u kontekstu vremena.

Ključne riječi: *Roman von Ungern-Sternberg, Prvi svjetski rat, Oktobarska revolucija, konzervativizam*

1 Student diplomskog studija informatike na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, bornakuri@gmail.com

1. Uvod

Barun Roman Feodorovich von Ungern-Sternberg bio je ratni heroj Prvoga svjetskoga rata, žestoki pobornik dinastije Romanova, vrlo konzervativan pan-monarhist i generalni pukovnik Bijele garde. No, povijest ga u prvom redu pamti po onome što u njegovoj biografiji tek slijedi. Raspadom Bijele garde kreće južno iz Sibira i postaje osloboditelj Mongolije gdje vraća Bogdkhana na prijestolje. U svojoj *de facto* vladavini Mongolijom postaje legendom te navodno biva proglašen reinkarnacijom budističkoga boga rata.² Ungern-Sternberg sanjao je o ponovnoj uspostavi velikoga mongolskoga i kineskoga carstva čijom bi snagom ukrotio Rusiju i ponovno uspostavio Božji poredak na zemlji.³ Velikih snova, no također fatalistički nastrojen, Ungern-Sternberg je 1921. otišao u ratnu kampanju iz koje se nikad nije vratio.⁴

U mnogo pogleda barun Roman von Ungern-Sternberg bio je čovjek suprotnosti. Rođen je kao Nijemac, no služio je Rusiji. Do samoga se kraja deklarirao kao kršćanin, no prakticirao je i budizam. U vrijeme mira nije imao osobitih uspjeha, no za vrijeme rata impresionirao je od Galicije do Perzijske fronte te trans-Bajkala. Kako bismo istražili njegov lik, potrebno ga je odvojiti od legende (koliko god je to moguće) te dočarati tadašnji svijet u kojem je odrastao i otišao na bojište.

2. Stari poredak

Roman Feodorovich von Ungern-Sternberg rođen je 5. siječnja 1886. u Grazu. Njegovi su roditelji bili Nijemci dvaju udaljenih carstava. S majčine strane obitelj mu je nosila barunsku titulu te je služila Austro-Ugarskom Carstvu gdje su imali duboke veze sa Štajerskom. S očeve mu je strane obitelj dolazila iz Estonije gdje je prepoznata kao jedna od najstarijih plemićkih obitelji baltičkih zemalja ruskoga cara.⁵

Iako su služili dva različita carstva, barunovi su se roditelji smatrali Nijemcima. U doba Romanova rođenja Njemačka je već bila ujedinjena, no debata o nacionalizmu nije bila gotova. Rusija i Austro-Ugarska su kao dvije vrlo konzervativne zemlje osporavale

2 James Palmer, *The Bloody White Baron*, Basicbooks, New York (2008.), 144.

3 William Sunderland, *The Baron's Cloak*, Cornell university press, New York (2014.), 3.

4 Ferdinand Ossendowski, *Zvijeri, ljudi i bogovi*, Zadruga Eneagram (2013.), 212.

5 William Sunderland, *The Baron's Cloak*, Cornell university press, New York (2014.), 12–18.

temelje modernoga nacionalizma. Tako se u tamošnjim višim slojevima njemačkoga društva nije samo govorilo o jednoj državi i jednom narodu, već o širem njemačkom svijetu. Služiti vlastitoga Bogom danoga cara pod bilo koju cijenu, no socijalizirati se u širem njemačkom govornom području bilo je očekivano.⁶

Roman je kršten kada je imao tri mjeseca u protestantskoj Crkvi Spasitelja u Grazu. S dvije godine njegova obitelji putuje van Austrije.⁷ Neko vrijeme živi u Tbilisiju, današnjem glavnom gradu Gruzije, no većinu mladosti provodi u Estoniji kao ruski državljanin. Brak njegovih roditelja Teodora i Sofije nije bio sretan. Već se u njegovom djetinjstvu rastaju te mu nekoliko godina kasnije otac biva zatvoren kao mentalno neuračunljiv.

Stariji su naraštaji njemačkih aristokrata u Estoniji provodili svoje živote potpuno izolirani od drugih etničkih skupina. Općenito nisu dolazili u kontakt s Estoncima, a s Rusima su imali interakcije samo pri obavljanju službenih poslova u Sankt-Peterburgu. Kako je mladi barun rastao, stvari su se počele mijenjati. Kao dio širega pokušaja centraliziranja i unificiranja ogromnoga Ruskoga Carstva pala je odluka da se kultura mora standardizirati do određene mjere. Škole na njemačkom jeziku zatvorene su te se nastava ubuduće odvijala u ruskim školama na ruskom jeziku s vjerskom naobrazbom religije po odabiru.⁸

Ungern-Sternberg nije bio dobar učenik. Školu je jedva prolazio, a njegova je obitelj intervenirala barem jednom kako ne bi pao godinu. Ipak, bio je bistar. Trgao je stranice iz knjiga o filozofiji kako bi „lakše čitao van kuće“. Obožavao je Dostojevskoga i odbacivao Tolstoja.⁹

3. Vrli novi svijet

Gospodarska i prometna modernizacija u Ruskom Carstvu započinje dosta kasno tek u zadnjim desetljećima 19. i u prvim godinama 20. stoljeća kada je započela i gradnja bajkalse i drugih pruga. Iako je gradnja započeta 1891. godine, dolaskom novog stoljeća veliki projekt gradnje transsibirske pruge bio je daleko od završetka. U to je doba fraza „Rusija iza Urala“ mnogima označavala avanturu i nepoznato. Ipak, Ruskom je Carstvu Transsibir bio velik logistički, a Transbajkal vojni

6 William Sunderland, *The Baron's Cloak*, Cornell university press, New York (2014.), 19–22.

7 Isto, 20.

8 Isto, 28., James Palmer, *The Bloody White Baron*, Basic books, New York (2008), 15.

9 William Sunderland, *The Baron's Cloak*, Cornell university press, New York (2014), 41.

problem.¹⁰ Ruska kolonizacija krajnjega istoka sjeverne Azije nije bila gotova. Kozaci su se još pod prijetnjom sile deportirali na daleki istok kao kolonizatori. Tamo su korišteni kao vojska Ruskoga Carstva kako daleki istok ne bi preuzele druge države poput Kine i Japana.¹¹

Izbijanjem rusko-japanskoga rata Ungern-Sternberg napušta školu te se javlja u vojnu službu. Putuje do daleke i egzotične Mandžurije duže od mjesec dana. Pri dolasku na vojno poprište saznaje da su vojne ofenzive praktički gotove te ne ratuje mnogo. Dobiva vojnu pohvalu, no većinu vremena provodi u krajnjoj dosadi. Tu dolazi u prvi kontakt s dalekom Azijom.¹²

Pri povratku u europski dio Rusije dočekuju ga rezultati revolucije iz 1905. Okrug njegovoga djetinjstva teško su oštetili revolucionarno nastrojeni seljaci. Barun ubrzo odlazi u Sankt Peterburg gdje nastavlja naobrazbu. Ocjene i ponašanje mu se popravljaju, završava školu na vrijeme te je zbog ranije vojne službe primljen u vojni institut. U novom je institutu vjerojatno prvi put u životu potpuno okružen ruskom kulturom. Svi profesori te 90 posto kolega s kojima je okružen su pravoslavni Rusi. Institut završava s trojkom, što je za njega fantastičan rezultat.¹³

Završetkom školovanja odlazi u vojnu službu te je s 22 godine poslan iza Urala gdje služi na granici s Kinom. Iako ne postoje dokumenti koji govore o njegovom vremenu u službi na granici, zna se da je zbog pijanoga dvoboja mačem izbačen sa svoje pozicije. Pri povratku prelazi granicu s Kinom te se konjem probija kroz opasne mongolske planine.¹⁴ Zašto putuje tom krajnje neobičnom i riskantnom rutom može se samo nagađati. Najvjerojatnije se radilo o romantičarskoj težnji za pustolovinom i osobnoj želji za samodokazivanjem.

Povratkom u aktivnu službu barun opet putuje na granicu s Kinom, no ovaj put služi s Kozacima u potpunoj izolaciji od civilizacije. Zbog teških životnih prilika, emigracije i bolesti, ruska granica s Kinom gdje Ungern-Sternberg služi 1910. ima samo nekoliko tisuća stanovnika.

10 G. Patrick March, *Eastern Destiny: Russia in Asia and the North Pacific*, Praeger (1996), 154.

11 William Sunderland, *The Baron's Cloak*, Cornell university press, New York (2014), 68.

12 Felix Patrikeeff, Harold Shukman, *Rail ways and the Russo-Japanese War: Transporting War*, Routledge (2007), 113.

13 William Sunderland, *The Baron's Cloak*, Cornell university press, New York (2014), 58–59.

14 Isto, 83.

Velik je strah od potencijalne „žute invazije“ pa se vojska koristi kako bi osigurala granicu. Ipak, ne dolazi do rata. Naime, na rijeci Amur nije bilo akcije te se barun dosađivao. Ungern-Sternberg stupa u prvi kontakt s Mongolijom 1913. kad vlastitom inicijativom daje otkaz zbog dosade i pješaci u tu zemlju. Aleksej Burdakov, koji s njim prelazi dio puta, u memoarima piše da je barun putem zapisivao mongolske riječi i fraze u pokušaju da nauči jezik. Također ga opisuje kao ekscentrika i primjećuje da barun ima „neobično snažnu vezu sa zemljom“. U samo tri dana njih dvoje prelazi 450 kilometara jašući stepom.

Željani iskusiti još rata, dolaskom u Khovd Ungern-Sternberg moli da ga se primi u postrojbe kako bi sudjelovao u osiguravanju mongolske granice s Kinom. Odbijen je, no ova je epizoda u njegovom životu jako važna. Tu se mogu vidjeti počeci njegova snažnoga zanimanja za Mongoliju.¹⁵

4. Moderni rat

Proglašenjem Prvoga svjetskoga rata barun piše ljutita protunjemačka pisma, na njemačkome jeziku. Optužuje Njemačku za rat i priprema se za njega. Ulazi u aktivnu vojnu službu i sljedeće tri godine služi na svim ruskim frontama. Prvo služi s Kozacima u istočnoj Prusiji, zatim se pojavljuje u borbi za Varšavu pa u Litvi. Bori se na Karpatima 1916. i u sjevernoj Perziji 1917.¹⁶ Iako se ovaj novi rat često svodio na kopanje rovova i čekanje, Ungern-Sternberg to nije podnosio. Redovito je izviđao neprijateljske pozicije trčeći kroz ničiju zemlju te je vodio racije na neprijateljske rovove. Koliko je riskirao život može se vidjeti u jednoj dokumentiranoj zgodi iz 1915. kada se sjeverno od Varšave sa svojim vojnicima šulja na samo nekoliko metara od neprijateljskih linija. Nakon što su uočeni, Ungern-Sternberg stao je pred puške i na njemačkom vikao: „Što vas je zapalo? Prestanite pucati, to smo mi!“ Nakon što su Nijemci spustili oružje, Ungernovi su ljudi započeli paljbu.¹⁷

Koliko se god čini da je Ungern-Sternberg uživao u ratu, Prvi ga je svjetski rat obilježio. Ranjavan je pet puta, a njegova impulzivna i nasilna strana postala je sve vidljivija. Barun završava na vojnom sudu

15 William Sunderland, *The Baron's Cloak*, Cornell university press, New York (2014), 100–104.

16 Isto, 124.

17 Isto, 136.

1916., nakon što pijan sudjeluje u svađi, razbija prozor i odlazi u grad gdje tuče vojnoga časnika.¹⁸

Njegov kolega, barun Petr von Wrangel, pisao je o Ungern-Sternbergu: „Bio je vrsta čovjeka koji zlata vrijedi u ratu, no s njim je nemoguće u doba mira“ i „...od početka rata... izvodio je čudesa čistom hrabrošću“.¹⁹

5. Pandemonij u Rusiji

Za vrijeme veljačke revolucije 1917. Ungern-Sternbergu gubi se svaki trag. Pojavljuje se u sjevernom Iranu ubrzo nakon proglašenja Ruske Republike. Tu se bori rame uz rame sa Semenovom, još jednim budućim pukovnikom Bijele garde. Prvi svjetski rat još traje pa se anti-revolucijsko djelovanje Ungern-Sternberga i drugih pristaša monarhije svodi na ljute razgovore na fronti.

Ungern je cijeloga života bio konzervativan, no s vremenom je, čini se, postao sve ekstremniji. Kako je došao njegov trideseti rođendan, potpuno je bio vjeran bogomdanoj monarhiji te je vjerovao u primat starih tradicija nad ludim novinama koje donose „neuki i hysterični“ seljaci. Ipak, Ungern i većina drugih pobornika monarhije su u samom početku prihvatili abdikaciju Nikole II. smatrajući ga nesposobnim. Bilo je očekivano da će se kruna prenijeti na nekoga tko će moći popraviti situaciju. Ali kako je Mihajlo II. odbio krunu te je prijestolje ostalo prazno, manjine u carstvu počinju odbijati boriti se za Rusiju. Došlo je do kolapsa na raznim frontama i situacija se pogoršala. Ubrzo su i pobornici monarhije počeli odbijati poslušnost.²⁰

Još je jedna revolucija ubrzo pokucala na vrata. Dolaskom boljševika na vlast u glavnom gradu, Rusija se *de facto* raspala na dvije države. Tu se općenito može govoriti o bijeloj protuboljševičkoj Rusiji na periferiji od Kavkaza do Kamčatke i o crvenoj, komunističkoj državi oko Sankt Peterburga i Moskve.

Semenov, s kojim se Ungern-Sternberg borio u Perziji, preuzima Transbajkal u ime tzv. bijelih te s drugim bjelogardistima okupira Rusiju iza Urala. Ungern-Sternberg pada pod njegovu komandu u cilju rekonstrukcije staroga režima. Zahvaljujući uspjesima u borbi protiv boljševika, Ungern-Sternberg je promaknut više puta te dobiva sve više autonomije

¹⁸ Isto, 133–137.

¹⁹ Isto, 137.

²⁰ James Palmer, *The Bloody White Baron*, Basic books, New York (2008), 99.

dok na kraju ne postaje sam svoj gospodar.²¹ Za Ungern-Sternberga ruski građanski rat nije bio nova borba, već samo sljedeći korak širega rata s Njemačkom. Kako je jednom rekao, boljševici su samo još jedna sila koja se uključila u rat protiv Rusije. Ipak, rat koji se tad vodio bio je drukčiji u praksi. Umjesto rovova i linija na mapi, rat u Sibiru bio je mješavina ubojstava ideološki nepoželjnih civila te brzih i neočekivanih napada na neprijateljske vojnike i baze iz šume. Ako je Prvi svjetski rat bio maksimalno nasilje na fronti, onda je ruski rat između Bijele garde i boljševika bio rat maksimalnoga nasilja nad civilima. Bijela je garda ubijala socialiste i simpatizere „crvenih“ jer „nisu bili ljudi“. Isto tako, boljševici su likvidirali sve političke neistomišljenike jer su „priječili revoluciju“.

U ovoj etapi rata Ungern-Sternberg više nije imao inhibicija te je redovito naređivao brutalno nasilje nad neprijateljima i njihovim simpatizerima. Prema njegovu mišljenju, tisućljetna je ruska istina nestala i svijet se okrenuo naopako. Ovdje se radilo o apsolutnoj borbi dobra i zla. Bogomdan red morao se opet uspostaviti pod bilo koju cijenu. Kroz uspješnu borbu protiv boljševika, priče o njegovom apsolutističkom načinu vođenja vojske te brutalnom kažnjavanju prekršaja, Roman von Ungern-Sternberg zaradio je legendarni nadimak „Crveni barun“. U Transbajkalu 1920. Ungern-Sternberg počinje nositi svoju prepoznatljivu mongolsku uniformu.²² Radi se o mongolskoj haljini zlatne boje koja u budizmu simbolizira aristokratski status. Haljina nije bila od pamuka koji se smatrao dobrim materijalom, već od tada vrlo luksuzne svile. Ungern ju je ukrasio svojim naramenicama i odlikovanjima te ju je redovito nosio.²³

Rat se vodio gdje se „mogao voditi“. Tako tijekom 1920. Ungern-Sternberg redovito prelazi mongolsku granicu radi lakšeg putovanja te osvaja interesna područja bez obzira na točnu liniju među državama.

Kakvu god taktiku barun koristio, izgledi Bijele garde ipak su bili niski. Dok je Bijela garda vladala agrarnim i ruralnih istokom, boljševici su se uspješno konsolidirali na naučenom i industrijaliziranom zapadu. Nakon što je Japan povukao potporu koju je davao Bijeloj gardi, stvari su se brzo počele raspadati te je boljševička vojska prodrla duboko u Sibir. Rusija je bila izgubljena i Ungern je to znao.

21 William Sunderland, *The Baron's Cloak*, Cornell university press, New York (2014), 142–159.

22 Roman von Ungern-Sternberg nosi dotičnu uniformu na slici pod naslovom članka.

23 William Sunderland, *The Baron's Cloak*, Cornell university press, New York (2014), 1–2.

6. Posljednji khan Mongolije

Kad je u jesen 1920. Ungern ušao u Mongoliju, iako je tehnički ušao u drugu državu, to nije izravno bio znak prave invazije. Situacija je u praksi bila vrlo složena. Granica se donekle smatrala fluidnom zbog građanskih ratova u Rusiji, Mongoliji i Kini. U zadnjim desetljećima prije rata Kina gubi kontrolu nad vlastitom državom te razne skupine počinju natjecanje za kontrolu. Vanjska Mongolija (današnja Mongolija) se *de facto* odcijepila od Kine 1911. No, mongolska vlada nije izdržala te je država opet pala pod okupaciju određenih kineskih frakcija. Prelaskom granice Ungern-Sternberg izazvao je manju uzbunu kod Kineza koji su namjeravali osigurati sjevernu granicu Mongolije. Međutim, malo je tko očekivao što je slijedilo. Tako je u jesen 1920. s 800 vojnika Ungern-Sternberg umarširao u Mongoliju, pokrenuo svoju mongolsku kampanju i počeo zadnju godinu svojega života.²⁴ Ubrzo nakon ulaska u Mongoliju kreće na Urgu (danas Ulaanbaatar, glavni grad Mongolije). Brojčano nadjačan, napada grad dvaput, no odbijen je. Ungern se povlači na istok države gdje skuplja 5000 vojnika preko zime. Rano u veljači 1921. napada Urgu treći put, spašava Bogdkhana te tjera Kineze u bijeg. Spašavanjem Bogdkhana, vladara Mongolije i jednoga od najvažnijih figura budizma toga vremena, Ungern-Sternbergu raste legitimnost. Tu se priroda barunova spuštanja u Mongoliju mijenja. Više se ne može govoriti o povlačenju iz Rusije ili taktičnom zauzimanju dijelova Mongolije. Svojim osiguravanjem glavnoga grada Mongolije te spašavanjem Bogdkhana Ungernova skupina vojnika postaje vojska nove slobodne Mongolije, a on *de facto* vladar države. U znak zahvalnosti dobiva mongolsku plemićku titulu khana.²⁵

Odmah nakon preuzimanja Urge, barun svojim trupama naređuje ubijanje svih simpatizera „crvenih“ i Židova koje je smatrao „očevima vražje revolucije“. U sljedećih nekoliko mjeseci otvara ceste i mostove te gradi kanalizaciju u Urgi. Modernizira grad koliko je god moguće. Pod njim je ponovno otvorena elektrana, preša za tiskanje i telefonska centrala.²⁶ Barun pokušava počistiti sve moguće izdajice iz svojega užega kruga, no država je siromašna, vojnici umorni i loše hranjeni, a mir nigdje na vidiku. Dezertere kažnjava satima stajanja bez odjeće

24 William Sunderland, *The Baron's Cloak*, Cornell university press, New York (2014), 156–158.

25 Isto, 174.

26 James Palmer, *The Bloody White Baron*, Basicbooks, New York (2008), 170.

na zaleđenim rijekama i raznim „kreativnim“ mučenjima. Vojnicima je, ovisno o izvoru, davao razne zabrane. Tako Ossendowski tvrdi da je barun zabranio seks u pokušaju da od svojih vojnika napravi višu klasu ratnika. Kako vojnici ne bi pokrenuli ustanak zbog raznih restrikcija koje barun uvodi, dopušta velike količine alkohola i droga.²⁷ U jednom trenutku igrom sreće upoznaje Ferdinanda Ossendowskoga. Ossendowski je bio Poljak koji se također spustio iz Rusije u bijegu pred boljševicima. Kako Ossendowski piše o barunu u svojoj biografskoj knjizi „Zvijeri, ljudi i bogovi“, barun je bio srdačna, no mučena i opasna osoba. U jednom bi trenutku bio profinjen domaćin, u drugom bi izašao pred kuću narediti vješanja „prokletih revolucionara“, a onda bi se vratio i lamentirao o situaciji u kojoj se nalazi. Volio je razgovarati o raznim temama, uključujući i religiju, te je kod budističkih lama išao na čitanja budućnosti.²⁸ U svojih nekoliko mjeseci u Urgi barun je napisao više pisama iz kojih se može iščitati njegov plan. Kada su jučerašnja carstva srušena revolucijom, samo je jedan put naprijed bio moguć – njihova restauracija. Roman von Ungern-Sternberg planirao je uspostavljanje središnjega Mongolskoga Carstva od Mandžurije do Kaspijskoga jezera. Njega bi iskoristio za invaziju Kine gdje bi ponovno uspostavio kinesku monarhiju. Mongolski Bogdkhanbi poklonio se kineskom caru, osiguravajući božji poredak u Aziji. Nakon toga bi ujedinjena azijska rasa pokrenula rat s Rusijom kako bi naučila degeneriranu bijelu rasu pameti te vratila Romanove na rusko prijestolje.²⁹

Ungern je znao da su izgledi za uspjeh takvog plana maleni. S podsmijehom je lamentirao o svojoj situaciji Ossendowskom.³⁰ Znao je da Mongoli nisu bili ujedinjeni, da mu je prijetio raspad države iznutra te da je invazija vrebala sa svih strana. Unutrašnja Mongolija (danas dio Kine) nije bila na njegovoj strani, mnogi nacionalisti nisu htjeli pan-mongolsko carstvo, već nacionalnu državu, a boljševici su napokon bili spremni marširati u Mongoliju jer im je Ungern-Sternberg bio najveći konkretni neprijatelj izvana.³¹

27 Ferdinand Ossendowski, *Zvijeri, ljudi i bogovi*, Zadruga Eneagram (2008), 197.

28 Ferdinand Ossendowski, *Zvijeri, ljudi i bogovi*, Zadruga Eneagram (2013), 206.

29 William Sunderland, *The Baron's Cloak*, Cornell university press, New York (2014), 174–179.

30 Ferdinand Ossendowski, *Zvijeri, ljudi i bogovi*, Zadruga Eneagram (2013), 179.

31 William Sunderland, *The Baron's Cloak*, Cornell university press, New York (2014), 205.

U svibnju 1921. Ungern je skupio svoju vojsku kako bi izveo preventivni napad na boljševike u Sibiru. Radilo se o zadnjem planu koji je imao prilike zaustaviti boljševike. Prije samoga marša izdao je svoju zadnju javnu poruku. Radilo se o planu ponovnoga uspostavljanja Romanova na ruski tron. Nije znao da je obitelj već likvidirana.³² Tijekom ljeta je vodio kampanju u Sibiru, no nakon nekoliko poraza i smrti važnih ljudi za njegovu vojnu komandu, vojnici su ga odbili slijediti u Tibet kako bi od Dalaj-Lame, s kojim je bio u kontaktu, dobio pojačanje.

Barun se našao na nišanu pobunjenika, no nitko ga nije uspio upucati. Pobjegao je u divljinu te je tako završila njegova kampanja. Neki mongolski nacionalisti iz njegovih redova su, osjećajući priliku, preko noći postali komunisti te su sa sovjetskim savezom uspostavili mongolsku sovjetsku republiku.³³ Ungern-Sternberg ubrzo je uhvaćen te pažljivo odvezen u Novosibirsk kako bi se od njega napravio primjer. Na javnom suđenju ga tužitelj Minei Izrailevich Gubelman naziva mentalno neuračunljivim zbog vjere u Boga. Ipak, barun je na kraju osuđen kao „monstrum aristokratske klase“ kako bi ga se moglo likvidirati. Streljan je 15. rujna 1921. Imao je 35 godina.

7. Zaključak

Nakon barunove smrti boljševici su sustavno uništili velike količine podataka o njemu u pokušaju da izbrišu njegovu životnu priču. Ipak, barunova se priča raširila, prvo zahvaljujući legendama boljševika koji su u strahu ratovali protiv njega, a potom životopisima onih koji su došli u doticaj s njim u Aziji.

Zbog maloga broja pisanih podataka koje danas imamo o njegovu životu raširile su se mnoge legende. Neki teže provjerljivi izvori spominju njegovu kinesku ženu, a drugi ju potpuno preskaču. Više ruskih izvora navodi kako je XIII. Dalaj-Lama Ungerna zaista nazvao reinkarnacijom boga rata. Istinu je teško utvrditi.

Moguće je nijekati barunov vojni genij zbog više izgubljenih bitki, no to ne opovrgava njegove uspjehe postignute s redovito slabijom vojskom i gotovo nikakvom potporom. Ungern-Sternberg za sobom je ostavio herojska djela u Prvom svjetskom ratu, ratne uspjehe protiv boljševika u Sibiru, kratkotrajnu monarhiju u Mongoliji i veliku krvavu

³² Isto, 199.

³³ Isto, 206–208.

legendu. Ako je u nečemu potpuno uspio, to je utjerati strah u kosti revolucionara. Strah koji i dan danas živi kroz njegovu priču.

Za kraj valja spomenuti da bez njega boljševici vrlo vjerojatno ne bi napravili invaziju Mongolije, pogotovo ne kao prvu intervenciju izvan države. Da se dotična invazija nije dogodila, vrlo je moguće da bi Mongolija opet pala pred Kinom čiji bi dio, baš kao i Tibet, bila i danas. Možda i tu titulu možemo dati barunu. Barun Roman von Ungern Sternberg bio je vizionar, ubojica, reakcionar, ratni zločinac i spasitelj Mongolije.

Roman von Ungern-Sternberg: Bloody baron's biography

Abstract: The article is an examination of the life of baron Roman von Ungern-Sternberg (1. 10. 1886 – 15. 9. 1921.). This short biography puts emphasis on his achievement and person while also providing the needed historical context.

Keywords: *Roman von Ungern-Sternberg, First worldwar, The October revolution, conservatism*

Bibliografija

Felix Patrikeeff, Harold Shukman, *Railways and the Russo-Japanese War: Transporting War*, Routledge (2007.)

Ferdinand Ossendowski, *Zvijeri, ljudi i bogovi*, Zadruga Eneagram (2013.)

G. Patrick March, *Eastern Destiny: Russia in Asia and the North Pacific*, Praeger (1996.)

James Palmer, *The Bloody White Baron*, Basic books, New York (2008.)

William Sunderland, *The Baron's Cloak*, Cornell university press, New York (2014.)